

Література:

1. Дзюга Р. Т. Облік у бюджетних установах : підруч. / Р. Т. Дзюга, Л. М. Сідельник, М. В. Дунаєва // – К. : КНЕУ, 2006. – 480 с.
2. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах / С. В. Свірко // Навч. посіб. – К. : - КНЕУ.- 2004. – 380 с.
3. Атамас П. Й. Основи обліку в бюджетних організаціях / П. Й. Атамас. // – навч. посіб. – К. : – Центр навчальної літератури. – 2003 – 284 с.
4. «Перелік платних послуг, які можуть надаватися в державних та комунальних закладах охорони здоров'я, вищих медичних навчальних закладах та науково-дослідних установах» [Електронний ресурс]: затверджений постановою КМУ від 17 вересня 1996р. № 1138 / База даних «Законодавство України» // веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.
5. «Про затвердження Методики визначення вартості медичних послуг» [Електронний ресурс] Проект наказу МОЗ України за станом на 10 серпня 2009 р. / МОЗ України // Сайт Міністерства охорони здоров'я. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>.

МАКСИМЧУК М. В.

*старший науковий співробітник відділу регіональної економічної політики,
Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ БАЗОВИХ СКЛАДОВИХ ПОНЯТІЙНОЇ СИСТЕМИ «РЕСУРС-ПОТЕНЦІАЛ» У РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ¹

Анотація: В контексті праксеологічного підходу досліджено проблему співвіднесення наукових понять ресурс, потенціал, капітал та запас. Запропоновано графічну модель їх інтерпретації.

Аннотация: В контексте праксеологического подхода исследовано проблему соотношения научных понятий ресурс, потенциал, капитал и запас. Предложено графическую модель их интерпретации.

Summary: In the context of the praxeological approach the relation problem of scientific concepts such as: resource, potential, capital and stock is investigated. Graphical model of its interpretation is proposed.

Постановка проблеми. Поняття ресурс та потенціал є широко вживаними в регіональних дослідженнях. Проте, незважаючи на часте використання цих наукових категорій для аналізу соціально-економічного розвитку регіонів, зміст та об'єм зазначених понять не є чітко й однозначно визначеними у їх численних дефініціях. Також потребує окреслення коло споріднених з цими поняттями категорій, та спільна їх прив'язка до одного з центральних понять економіки (в ширшому контексті – праксеології²), – поняття продукту.

Постановка завдання. Розв'язання даної концептуальної проблеми передбачає вирішення завдання визначення базових складових понятійно-термінологічної системи «ресурс-потенціал», схематичні контури якої будуть попередньо окреслені у цій публікації.

Виклад основного матеріалу. Виходячи зі змістовної сутності аналізованих понять, конструктивним у науково-теоретичному плані підходом до побудови понятійно-термінологічної системи «ресурс-потенціал» можна вважати діяльнісний підхід. Засадничі принципи вирішення цих базових понять системи закладені у роботах проф. С.Вовканича і передбачають розмежування поняття ресурсу, як обліково-статистичної категорії

є широко вживаними в регіональних дослідженнях. Проте, незважаючи на часте використання цих наукових категорій для аналізу соціально-економічного розвитку регіонів, зміст та об'єм зазначених понять не є чітко й однозначно визначеними у їх численних дефініціях. Також потребує окреслення коло споріднених з цими поняттями категорій, та спільна їх прив'язка до одного з центральних понять економіки (в ширшому контексті – праксеології²), – поняття продукту.

Вихідною моделлю для формування означеної в назві понятійно-термінологічної системи буде праксеологічний ланцюг: ресурс-діяльність-потенціал (рис. 1).

Рис. 1. Співвіднесення понять ресурс, діяльність, потенціал

Джерело: [5, с.92-93, 4]

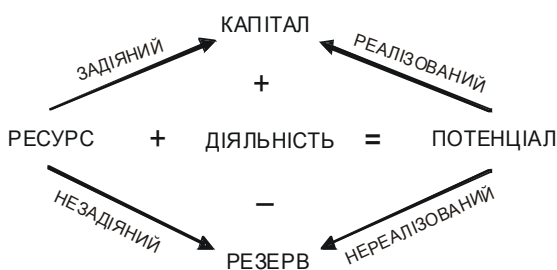
Використаний для зв'язування понять ресурс та потенціал діялісно-процесний підхід дозволяє охарактеризувати ресурс з точки зору його залучення до процесу діяльності, і виділити такі його різновиди, як задіяний та незадіяний ресурс. Використовуючи ту саму логіку підходу, а також спираючись на сутність поняття потенціалу, як сукупності можливостей, засобів та способів реалізації цих можливостей, можемо вирізнити реалізований та нереалізований потенціал. Вирізнення двох різновидів ресурсу та потенціалу за діялісно-процесною ознакою дає можливість модельно ув'язати ці поняття з такими поняттями як капітал і резерв. І наочно представити вихідну базову модель у розгалуженому вигляді³ (рис. 2).

На представленій моделі знаки арифметичних операцій мають а символічне значення. Відповідно до побудованої моделі потенціал виступає, як трансформований діялісною ресурс. Задіяний ресурс, реалізований потенціал – це капітал. Незадіяний ресурс, нереалізований потенціал – це резерв, або запас.

¹ Основні положення публікації були представлені у доповіді «Наукове поняття економічного потенціалу» на науково-методичному семінарі ІРД НАН України «Проблема визначення потенціалу в економічній науці» 22 лютого 2013 р.

² Праксеологія (від грец. *πράξις* – дія та грец. *λογία* – вчення) – галузь досліджень, що вивчає людську діяльність, зокрема в аспекті її ефективності. Розвиток праксеології пов'язаний із австрійською школою економіки і, особливо, роботами Людвіга фон Мізеса. В Україні праксеологією займався Євген Слущкий. Праксеологія за визначенням Л.ф.Мізеса – загальна теорія людської діяльності, предметом якої є діяльність «як така». Праксеологія займається методами і засобами, що обираються для досягнення первинних цілей людської діяльності, які є наперед заданими і лежать поза межами аналізу [7].

³ Вигляд моделі нагадує оператор «можливо» (◊), що використовується у модальній логіці [6, с.383-384].

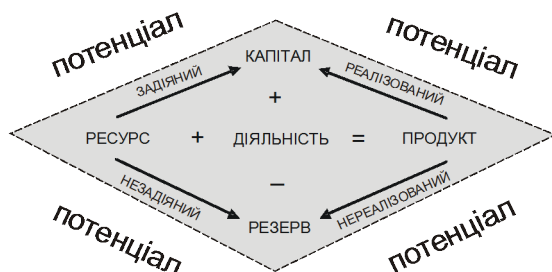
Рис. 2. Модель співвіднесення понять ресурс, діяльність, потенціал, капітал та резерв

Джерело: розроблено автором за [5; 4]

Така графічно-векторна інтерпретація понять хоча й є доволі умовною, проте дозволяє чіткіше побачити логічний зв'язок між базовими поняттями економіки: ресурс, капітал, резерв, а також визначити напрям подальшої імплементації до моделі основного результуючо-цільового поняття економіки, а в ширшому контексті – праксеології, поняття продукту.

Продуктивний підхід до аналізу базових об'єктів регіональних досліджень – територіальних системи є також широко розробленим. Так зокрема, Е.Алаєв зазначає, що економічний об'єкт може бути представлений у вигляді найпростішої системи з характерними елементами: ресурс, або ресурси – все, що надходить ззовні; процесор, або власне об'єкт; продукт, або економічною мовою – продукція, – все, що виробляє об'єкт (система) [1, с.130-131]. Таким чином продукт системи – це перетворений ресурс.

Переосмислення аналізованої моделі на «продуктивних» засадах дає можливість зафіксувати поняття продукту як результату діяльності, а поняття потенціалу «внести» за межі аналізованої фігури (рис. 3).

Рис. 3. Імплементація до моделі «ресурс-потенціал» поняття продукт

Джерело: розроблено автором за [5; 4; 1]

На рис. 3 представлено модель ідеалізованої закритої системи, яка потенційно вироблятиме продукт. Така структура моделі найбільшою мірою відповідає визначенню потенціалу, як повністю використаному ресурсу. Наприклад, існує поняття потенційного ВВП, під яким розуміють такий його реальний обсяг, який вироблявся б в країні за умов повної зайнятості (природний рівень безробіття 5-7%) та раціонального використання усіх видів ресурсів [2, с.733]. Слід зазначити, що стрілка від продукту до капіталу означає реалізацію (залучення) продукту в процес діяльності (виробництва).

⁴ Аналізовану модель відносимо до простих, оскільки в ній фіксується процес діяльності у початковому та в кінцевому стані, і не зображується перехід від одного стану до іншого. Це модель фіксації кінцевих станів.

Побудована таким чином модель співвідношення понять дозволяє будувати праксеологічні ланцюжки різної довжини та відповідно, з різним охопленням понять, наприклад: діяльність-результат; ресурс-діяльність-результат; ресурс-діяльність-продукт; ресурс-умови (можливості)-діяльність- продукт (потенціал); умови (передумови, фактори)-ресурс-можливість-діяльність-результат (продукт, потенціал), тощо.

Наведемо одне з визначень потенціалу. Потенціал – наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використовувати їх для досягнення поставленої мети [9, с.387]. Виходячи з цього визначення можемо побачити, що ресурсом економічної діяльності, мабуть, можна вважати і капітал, і продукт (принаймні проміжний продукт) і резерв, які задіюються на різних етапах господарювання. З огляду на це результуючу модель можна зобразити у такому вигляді (рис. 4).

Рис. 4. Результуюча графічна модель базових складових понятійно-термінологічної системи «ресурс-потенціал»

Джерело: розроблено автором за [5; 4]

Розширення та структурування простої статичної моделі⁴, введення до неї базових понять економічного аналізу – продукт, капітал, резерв (запас) дасть змогу визначити, бодай символічно, оціночні пропорції продуктивності, ефективності та місткості й інші, відповідно до їх класичного розуміння в економіці.

Отже, дещо абстрагуючись від реальності (господарської дійсності) можемо скласти перелік символічних відношень (формул) пропорційності потенціалу. Логіка побудови відношень полягає у відношенні крайніх точок моделі ромбу одна до одної і до його центру, який символізує діяльність. Такий підхід дозволяє побачити, скільки умовних одиниць одного з складників потенціалу припадає на умовну одиницю іншого складника. У табл. 1 наведені всі можливі варіанти таких відношень. Ті з них, які є «екзотичними» для практики економічного аналізу, позначені зірочкою. Скорочення в таблиці означають: р – ресурс, д – діяльність, к – капітал, п – продукт, з – запас (резерв).

Така оцінка пропорційності потенціалу дозволить, якщо не виміряти, то бодай аналітично оцінити потенціал, символічно, у різних сферах людської діяльності, вивченням яких займаються регіональні дослідження.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи викладений матеріал ще раз зазначимо, що використання діяльнісного підходу дає можливість аналізувати потенціал на основі праксеологічних ланцюжків: діяльність-результат; ресурс-діяльність-результат; ресурс-діяльність-продукт тощо. З огляду на це, поняття ресурсу і потенціалу тісно пов'язане із такими економічними категоріями, як: продукт, капітал, резерв (запас). Графічна інтерпретація сутності співвідношення понять в процесі побудови моделі подана на ілюстраціях. Така інтерпретація дозволяє чіткіше інтерпретувати вихідну схему

Символічні пропорції потенціалу

Відносні показники пропорційності потенціалу		Назва
середні	граничні	
К/Д	$\diamond K/\diamond D$	Капіталоозброєність (капіталомісткість, капіталоємність) діяльності
Д/К	$\diamond D/\diamond K$	* Діємісткість, дієємність капіталу (подібно як трудомісткість, або трудоємність)
Р/Д	$\diamond R/\diamond D$	Ресурсоозброєність (ресурсомісткість) діяльності
Д/Р	$\diamond D/\diamond R$	* Діємісткість, дієємність ресурсу (подібно як трудомісткість, або трудоємність)
З/Д	$\diamond Z/\diamond D$	Резервоозброєність (*ощадливість) діяльності
Д/З	$\diamond D/\diamond Z$	* Діємісткість, дієємність запасу (подібно як трудомісткість, або трудоємність)
П/Д	$\diamond P/\diamond D$	Продуктивність (пряма ефективність) діяльності; ефективність по відношенню до використання діяльності; ефективність діяльності [3, с.87], *дієвіддача
Д/П	$\diamond D/\diamond P$	* Діємісткість, дієємність продукту (подібно як трудомісткість, або трудоємність)
П/Р	$\diamond P/\diamond R$	Технічна ефективність [3, с.86], ресурсовіддача
Р/П	$\diamond R/\diamond P$	Ресурсомісткість (ресурсоємність) продукту [3, с.88]
К/З	$\diamond K/\diamond Z$	*Капіталомісткість (капіталоємність) запасу
З/К	$\diamond Z/\diamond K$	*Капіталовіддача засасу, або запасомісткість (запасоємність) капіталу
К/Р	$\diamond K/\diamond R$	*Капіталомісткість (капіталоємність) ресурсу, або ресурсовіддача капіталу
Р/К	$\diamond R/\diamond K$	*Ресурсоємність (ресурсомісткість) капіталу
З/Р	$\diamond Z/\diamond R$	*Запасоємність ресурсу (ощадливість), або ресурсовіддача запасу
Р/З	$\diamond R/\diamond Z$	*Ресурсоємність запасу, або запасовіддача ресурсу
П/К	$\diamond P/\diamond K$	Фондовіддача (капіталовіддача) діяльності (непряма ефективність); ефективність змін використання капіталу; ефективність по відношенню до використання капіталу; ефективність капіталу [3, 87]
К/П	$\diamond K/\diamond P$	Фондомісткість (фондоємність), продукту [3, С.88], капіталомісткість (капіталоємність) продукту
П/З	$\diamond P/\diamond Z$	*Ощадлива ефективність, запасовіддача
З/П	$\diamond Z/\diamond P$	*Продуктовіддача запасу
П/(Р+Д+К)	$\diamond P/(\diamond R+\diamond D+\diamond K)$	Сумарна ефективність (інтегральна ефективність); ефективність на макроекономічному рівні [3, С.87]
(П-К)/(Р+Д+К)	$(\diamond P-\diamond K)/(\diamond R+\diamond D+\diamond K)$	Рентабельність діяльності

Джерело: розроблено автором за даними [2, 3, 8]

(рис. 1): якщо потенціал це трансформований діяльністю ресурс, то задіяний в процесі економічної діяльності ресурс, реалізований потенціал це – капітал, а незадіяний ресурс, нереалізований потенціал – це резерв, або запас (рис. 2). Введення до моделі поняття продукту (рис. 3) дозволяє окреслити контури і складові графічної моделі інтегрального потенціалу (рис. 4), і побудувати таблицю його символічних пропорцій (табл. 1).

Подальші дослідження можуть відбуватися в бік

розроблення принципової схеми вимірювання потенціалу в світлі запропонованої моделі. Формування такої схеми базуватиметься на використанні підходів і принципів нечіткої логіки. Також на основі запропонованої замкнутої схеми може бути побудована відкрита схема, яка включатиме, наприклад, таке поняття як відходи діяльності. Пропонована актуальна схема, очевидно, передбачає бачення відходів, як потенційного резерву для використання.

Література:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Алаев Э. Б. – М. : Мысль, 1983. – 358 с.
2. Базилевич В. Д. Макроекономіка : [підручник] / Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. ; За ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 743 с.
3. Бодров В. Г. Державне регулювання економіки та економічна політика : [навчальний посібник] / В. Г. Бодров, О. М. Сафонова, Н. І. Балдич. – К. : Академвидав, 2010. – 520 с.
4. Вовканич С. Діяльнісний підхід до людського та інтелектуального капіталу в знаннєвомісткій економіці: концептуалізація понять / Степан Вовканич // Український соціологічний журнал. – 2009. – №1-2. – С.71-78.
5. Вовканич С.И. Інформація, інтелект, нація / Вовканич С.И. – Львів: Євросвіт, 1999. – 416 с.
6. Гетманова А.Д. Логика: Для педагогических учебных заведений / Гетманова А.Д. – М.: Новая школа, 1995. – 416 с.
7. Мизес Л.ф.- Человеческая деятельность [Электронный ресурс] Л.ф.- Мизес. – Режим доступа: <http://www.libertarium.ru/humanact>.
8. Статистика : [підручник] / За ред. А. В. Головача, А. М. Єріної, О. В. Козирєва. – К. : Вища школа, 1993. – 623 с.
9. Управління трудовим потенціалом : [навчальний посібник] / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб. – К. : КНЕУ, 2005. – 403 с.